

Sisällys

Alkusanat	7
Äidinkieli ja kielelliset taidot	10
Kirjain- ja alkuäänneharjoitukset	10
Tavu- ja sanaharjoitukset	28
Lorut, riimit ja sanoilla leikkittely	34
Virkkeet	37
Yleisnimet ja erisnimet	41
Yhdyssanat	43
Äng-äänne ja kaksoiskonsonantit	45
Lukeminen ja kirjallisuus	47
Kirjoittaminen ja kuvanlukutaito	51
Draama ja vuorovaikutustaidot	53
Monen aihealueen sanataiat	55
Matematiikka ja matemaattiset taidot	58
Lukukäsite ja lukumäärä	58
Lukujono ja lukuyksiköt	64
Pienet yhteen- ja vähennyslaskut sekä hajotelmat	69
Yhteen- ja vähennyslaskut lukualueella 0–100	76
Geometria ja mittaaminen	79
Kello	83
Kertolaskut kertotauluille 1–5	85
Rahalaskut	88
Looginen ajattelu, koordinaatisto ja koodaus	91
Varhennettu kieltenopetus	94
Numerot, värit ja eläimet	94
Tervehdykset, esittelyt ja perheenjäsenet	98
Kehonosat	99
Ruoka-aineet ja vuodenajat	100
Harrastukset, koulu ja kulkuneuvot	102
Hakemisto	104
Liitteet	109

Alkusanat

Pitelet kädessäsi *Peppu irti penkistä* -kirjaperheen kolmatta kirjaa. *Sanataikoja ja lukuloitsuja* -kirja tuo esi- ja alkuopetukseen valtavan määrän uusia liikunnallisia ja sadunomaisia oppitunteja, joissa näkyy vahvasti tuttu Peppu irti penkistä -teema. Kirjassa on 150 mielikuvitusta ruokkivaa tehtävää, joiden avulla opitaan lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan sekä opetellaan englantia.

Aloitin itse opettajanurani alkuopettajana. Toiminnallisuus oli mukana ensimmäisestä työpäivästäni lähtien. Yhdistelin usein vanhaa ja uutta niin, että perinteinen leikki sai opetuksellisen vivahteen. Näitä harjoituksia on mukana tässäkin kirjassa.

Jokainen meistä muistaa varmasti ensimmäisen luokan opettajansa. Oma ensimmäisen luokan opettajani jätti pysyvän jäljen sydämeeni. Hänen innostunut tapansa opettaa, upeat taulupiiroksensa ja lämmin suhtautumisensa meihin pieniin oppilaisiin ovat toimineet ohjenuorana myös minulle. Visuaalisuus ja kuvien käyttö opetuksessa ovat mukana tässä kirjassa osittain myös kunnianosoituksena omalle ensimmäisen luokan opettajalleni. Matematiikan ja äidinkielen harjoituksiin on yhdistetty piirtämistä, ja visuaalisuus korostuu monissa tehtävissä.

Harjoitukset on suunniteltu niin, että niitä voi käyttää sekä esikoulussa että alkuopetuksessa. Siksi suurin osa äidinkielen materiaalista on ilman valmiita kirjaimia tai tavuja. Näin opettaja voi valita, laittaako tehtävään suur- vai pienaakkoset ja käyt-

tääkö ideaa ja materiaalia kirjain- vai tavuharjoituksena. Leikeissä muun muassa opitaan ritaritaitoja, etsitään sammakkoprinsin kruunua, syödään tavujätskiä, ajellaan noppaformuloilla ja ihastellaan jättiläisen kättä. Oppilaat ovat myös ihastuneet tavutussammakkoon, joka innostaa tavuttamaan konkreettisesti lapsen käteen sopivalla välineellä. Siihenkin on ohjeet tässä kirjassa.

Oppimisympäristöjä rakennettaessa on hyvä huomioida, että lapsi on luontaisesti utelias, oppimishaluinen ja fyysisesti aktiivinen. Lapsella olisi hyvä olla mahdollisuus tutkia oppimisympäristöään kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Mitä nuoremasta lapsesta on kysymys, sitä tärkeämpää on, että leikki on osa jokaista koulupäivää. Liikkuvan lapsen mieli on vastaanottavaisempi uusille asioille, ja keskittymiskykyä istumis- ja kynätuokioihin riittää paljon enemmän liikettä sisältävän pikku aivosuihkun jälkeen.

Tämän kirjan leikeissä opitaan paljon erilaisia äidinkielen ja matematiikan perustaitoja. Sen lisäksi kirjan toiminnalliset oppitunnit innostavat ja herättävät kokeilunhalua, ja oppiminen tapahtuu usein kuin huomaamatta. Harjoitukset myös osallistavat ja liikuttavat lapsia. Leikin lomassa on luontevaa harjoitella uusia taitoja.

Myös varhennettuun englannin opetukseen on mukana muhkea tehtäväpaketti. Koulutuksissani eri puolilla Suomea kollegat ovat kertoneet saaneensa näistä harjoituksista paljon innostavaa sisäl-

töä oppitunteihinsa ja motivaation kohdilleen heti kielikasvatuksen alkumetreillä.

Käytän opetuksessani paljon palloja, tikkuja, pyykkipoikia, pelikortteja, kartioita, hernepusseja, värejä ja noppia niiden helppouden ja monipuolisuuden takia. Näitä harjoituksia kirjassa onkin mukana useissa eri oppiaineissa. Välineet ovat helposti hankittavissa, ja suurin osa materiaaleista tulee kirjan mukana liitteinä. Mukana on myös useita pelejä ja leikkejä, joihin ei tarvita mitään materiaalia. Osa liitteistä on saatavilla myös sähköisenä. Nämä liitteet on merkitty liiteosioon oheisella symbolilla, ja ne löytyvät osoitteesta ps-kustannus.fi/sanataikojaliitteet.

Kirjan tehtävät on jaoteltu oppiaineiden sisällä pienempiin kokonaisuuksiin, joiden alussa kerrotaan yhteisesti aihealueeseen kuuluvien harjoitusten tavoitteet. Tehtävien jälkeen ennen liitteitä on lisäksi asiasanahakemisto, joka on suuri apu opettajalle. Sitä kannattaa ehdottomasti käyttää. Usein sama harjoitusidea sopii moneen oppiaineeseen ja eri luokille. Sama tehtävämalli sopii esimerkiksi toisen luokan äidinkielen yhdyssanoihin ja ensimmäisen luokan matematiikkaan pieniin yhteenlaskuihin. Hakusanalustauksen avulla leikki löytyy oikealta sivulta hakusanoilla yhdyssanat ja pienet yhteenlaskut. Harjoituksen muista käyttömahdollisuuksista olen vinkannut tehtävän lopussa vinkit ja sovellukset -kohdassa. Näin saadaan hyödynnettyä yhtä harjoitusta mahdollisimman laajasti. Osaan harjoituksista on myös esimerkkivideo, jonka voi käyttää katsomassa harjoituksen yhteydessä olevasta QR-koodista.

Tehtävien otsikoiden yhteydessä on mainittu, mille luokka-asteelle ne sopivat.

- esiopetus
- 1. luokka
- 2. luokka

Monia tehtäviä voi eriyttää alas- ja ylöspäin. Vaikka sitä ei erikseen mainita, sopivat useimmat

äidinkielen tehtävät myös suomi toisena kielenä -opetukseen.

Koen kierrättämisen hyvin tärkeäksi ja haluan toteuttaa sitä myös työssäni. Siksi kirjassa on useita kierrätysteemaisia tehtäviä, joissa hyödynnetään kananmunakennoja, talouspaperirullia, vanhoja postikortteja, pääsiäismunien muovikoteloita, VHS-kasettien koteloita ja jämäkartonkien palasia. Näiden leikkien yhteydessä kannattaa lasten kansakin keskustella siitä, että aina ei tarvitse ostaa uutta, vaan vanhoilla materiaaleilla voidaan keksiä uusia kivoja leikkejä.

Kirjan tehtävissä korostuvat sadunomaisuus, riittäminen, kielellä leikkely ja liike. Numeroita ja laskuja harjoitellaan koko keholla ja monipuolisesti perinteistä kynätyötä unohtamatta. Samalla vahvistetaan motorisia taitoja. Myös digitaalisuus ja näppäintaidot on huomioitu tehtävissä.

Koulumme 1.–2. luokan oppilaat ovat toiminnallisessa opetuksessa luokassani äidinkielen ja matematiikan parissa. Ylläpidän ja kehitän myös toiminnallisen oppimisen verkkokoulua, johon valmistin ja ideoin viikoittain lukuisia toiminnallisia harjoituksia esi- ja alkuopettajien avuksi. Tähän kirjaan olen saanut upeita harjoituksia myös kollegoilta verkkokoulusta. Kokenut toiminnallinen esikoulunopettaja Tarja Pitkänen on ollut kollegani vuosien ajan, ja hänen kekseliäitä harjoituksiaan ovat *Nalle ja Kalle -riimitehtävä* (s. 34), *Pallomatikkaa* (s. 59), *Kärpässienimatikkaa* (s. 60), *Lemmikkikoiran kadonnut kaulapanta* (s. 61), *Jättiläisen käsi* (s. 74) ja *Kuvasuunnistusta muodoilla* (s. 79). Lisäksi Tarja on ollut suurena apuna testaillessaan ahkerasti kirjan harjoituksia esikouluryhmänsä kanssa. Hän on riimivirtuoosina tehnyt myös harjoituksiini sopivan Taikapata-lorun ja räpin, tunnerunon sekä vieraiden kirjaimien lorun.

1.–2. luokan opettaja Heli Neulaniemi on ottanut opettajuutensa ensiaskeleet kouluavustajana luokassani. Hänen päivittäistä toimintaansa ohjaa myös vahvasti toiminnallisuus. Helin hauskoja har-

joituksia ovat *Avaruusopen M- ja N-sanat* (s. 19), *Helppo ja nopea tavuharjoitus* (s. 31), *Pehmojen puuhapäivä* (s. 33), *Pehmolelut yhdysanoja opettelemassa* (s. 43), *Kuusenpallomatikkaa* (s. 73), *Pommihajotelmat* (s. 75), *Rahankätkijä* (s. 88), *What colour* (s. 95) ja *Picasso-kehonosat* (s. 99). Helin harjoituksissa ei suuria valmisteluja yleensä tarvita, vaan ne on helppo ottaa käyttöön pikaisesti.

Lisäksi haluan kiittää aina niin iloista ja positiivista Tytti Suopeltoa, jolla on kansainvälistä opettajakokemusta ja joka on ahkerasti käyttänyt englannin ryhmiensä kanssa kirjaan tekemiäni varhennetun englannin harjoituksia. Tytin inspiroituminen ja palaute eri-ikäisten oppilaiden kanssa testatuista tehtävistä on ollut kullanarvoista.

Sanataikoja ja lukuloitsuja -kirjaan on koottu toiminnallisilla oppitunneilla syntyneet esi- ja alkuopetuksen kekseliäät, monipuoliset, liikuttavat ja innovatiiviset harjoitukset upeine materiaaleineen. Niiden avulla lapsi leikkii, oppii, tutkii, vertaa, kysyy, pohtii, innostuu ja onnistuu.

Toivon sinulle ja oppilaillesi taianomaisia innostumisen ja onnistumisen hetkiä!

Alajärvi 1.6.2021

Sari

Äidinkieli ja kielelliset taidot

KIRJAIN- JA ALKUÄÄNEHARJOITUKSET

Tavoitteet

- » Tutustutaan käsitteisiin *kirjain* ja *ääne* ja vahvistetaan äänne-kirjainvastaavuutta.
- » Tutustutaan kirjaimiin kuunnellen, lorutellen ja kirjoittaen.
- » Harjoitellaan kirjainmuotoja monia eri aisteja käyttäen leikinomaisesti.
- » Opetellaan tunnistamaan harjoiteltua kirjainta kuvien ja sanojen alkuääntenä.
- » Harjoitellaan kynäotetta.
- » Opitaan pien- ja suuraakkosvastaavuutta sekä kirjainmuotoja.
- » Harjoitellaan tunnistamaan ja tekemään vieraita kirjaimia.

Taikapata (E, I)

Materiaalit: Iso taikapata ja pienet taikapatasuikaleet (liite 1), kirjaimet (liite 2), oikea pata tai kattila, taikasauvaksi keppi, värikyntiä, sinitarraa, sakset sekä kalvoa tai kontaktimuovia, jos halutaan päällystää padat

Alkuvalmistelut: Ennen ensimmäistä kirjaintuntia opettaja kopioi liitteestä 1 kaikille oppilaille omat isot padat ja pienet taikapatasuikaleet. Jos mahdollista, isot padat kannattaa laminoida tai päällystää kontaktimuovilla. Opettaja laittaa koulun pataan eli kattilaan tai mihin tahansa padalta näyttävään astiaan valmiiksi opittavan kirjaimen (liite 2) ja etsii myös sopivan taikasauvan, joka voi olla mikä tahansa keppi.

Tehtävän kulku: Opetellaan taikapataloru heti ensimmäiseen kirjaimeen tutustuttaessa ja käytetään taikapataa aina, kun tutustutaan uusiin kirjaimiin. Leikitään kirjainloru yhdessä liikkuen. Liikkeet on mainittu lorun ohessa. Kun kirjainloru on leikitty, nostetaan kirjain padasta ja sanotaan se yhdessä ääneen: ”A”. Voidaan sopia, että jokainen oppilas saa vuorollaan nostaa kirjaimen. Lorun sijaan voi käyttää myös kirjainräppiä, jossa loppuun vaihdetaan aina opittavaan kirjaimeen sopiva riimi. Rääppirytmii saadaan, kun taputetaan kaksi kertaa reisiin ja kerran kädet yhteen (ti ti taa ti ti taa).

Kirjainloru

Kuplii kuplii padassa, (*pompitaan*)
lämmöt varmaan sadassa. (*pompitaan*)
Kirjavia savuja, (*tehdään käsillä ylöspäin savuja*)
pata täynnä tavuja. (*taputetaan tavuittain*)
Pata kovaa pihisee, kohta ulos sylkäisee. (*heitel-
lään leikisti padasta kirjaimia*)
Nyt mä löysin sen,
uuden kirjaimen!

Kirjainräppi

Löysin uuden kirjaimen
mut taikapataa sulje en.
Pataani mä hämmennän
ja kirjaintaiat selvitän.
Taikapata hah hah haa (*opettaja ottaa kirjaimen
padasta, ja oppilaat arvaavat, mikä kirjain on
kyseessä*)
uusi kirjain onkin A.
Hah hah haa (A)
Hih hih hii (I, J)
Hoh hoh hoo (O, K, H ja yhtenä rimpsuna
vieraat kirjaimet F, Z, X, Q, Å)
Heh heh hee (B, C, D, E, G, P, T, V, W)
Huh huh huu (U)
Hyh hyh hyy (Y)
Häh häh hää (Ä)
Höh höh höö (Ö)
Läl läl läl (L)
Nän nän nän (M, N)
Här rär rär (R)
Sh sh sh (S)

Lorun jälkeen jaetaan kaikille oppilaille tyhjä iso taikapata ja pikkupatamonisteesta yksi suikale. Pikkupadoissa on värikkäitä rahoja ja tyhjä tila omille kirjaimille. Kirjoitetaan pieniin taikapatoihin kunkin padan värisellä kynällä opeteltava kirjain, esimerkiksi A-kirjain.

Kun oma suikale on valmis, leikataan pikkupadat irti ja kiinnitetään ne omaan isoon pataan esimerkiksi sinitarralla. Jätetään yksi pikkupata ir-

ralleen ja viedään se opettajan taikapadan luo. Jokainen oppilas saa pudottaa opettajan pataan yhden oman pikkupadan, kun ensin keksii A-kirjaimella alkavan asian. Se kuiskataan opettajan korvaan ja sitten tiputetaan kirjain pataan ja heilautetaan opettajan taikasauvaa. Simsalabim ja sinne kirjain katosi!

Aakkosrata (E, 1)

Materiaalit: Aakkosrata (liite 3), kirjaimet (liite 2), väripaperia, liimaa, vihkot, värikyniä, noppia ja pelimerkkejä

Alkuvalmistelut: Opettaja kopioi jokaiselle oppilaalle aakkosradan. Opettaja liimaa eskareille suuraakkoset ja ykkösille pienaakkoset väripaperille ja piilottaa ne ympäri koulua tai pihaa. Voidaan tehdä kirjaimia myös jämäkartonkien palasille.

Tehtävän kulku: Oppilas etsii kouluympäristöstä yhden kirjainpaperin kerrallaan ja painaa mieleensä siinä olevan aakkosen ja värin. Sitten hän juoksee omalle paikalleen aakkosradan luo ja värittää pelilaudastaan löytyneen kirjaimen pohjapaperin värillä. Esimerkiksi jos oppilas löytää K-kirjaimen, joka on punaisella kartongilla, hän etsii pelilaudastaan K:n ja värittää sen punaisella. Kirjaimen väritettyään oppilas heittää noppaa ja tekee samaa kirjainta vihkoonsa vielä nopan silmäluvun verran. Esikoululaiset tekevät vihkoonsa kirjaimen suuraakkosena ja ykkösluokkaiset pienaakkosena. Kirjoitustaitoiset voivat nopan heiton sijaan kirjoittaa vihkoonsa opeteltavalla kirjaimella alkavan sanan. Vasta sen jälkeen pääsee etsimään uutta kirjainta. Sovitaan yhdessä, yritetäänkö löytää kirjaimet aakkosjärjestyksessä, pelilaudan järjestyksessä vai saako oppilas värittää aakkosradastaan mistä tahansa löytämänsä kirjaimen ensin.

Jatketaan sovittu aika tai kunnes kaikki kirjaimet ovat löytyneet. Se jälkeen oppilaat etenevät pareittain toisilleen ääneen lukien vuorotellen pelilaudan kaikki kirjaimet läpi omaa pelimerkkiään liikuttaen. He joko sanovat kirjaimen nimen äänen tai keksivät kirjaimella alkavan sanan.